

**JERNEJ KOSI:
KAKO JE NASTAL
SLOVENSKI
NAROD: ZAČETKI
SLOVENSKEGA
NACIONALNEGA
GIBANJA V PRVI
POLOVICI 19. STOLETJA,
ZALOŽBA SOPHIA,
LJUBLJANA 2013, 388 STR.**

Knjige Jerneja Kosija sprva nisem imel namena prebrati. Če popolnoma odkrito povem, me Kosi s svojimi tezami ni prepričal, ne na zagovoru doktorata (kjer sem mu prvič prisluhnil), ne na svojem kasnejšem "gostujočem" predavanju na Filozofski Fakulteti Univerze v Ljubljani. Toda po tem, ko so se strasti razvnele v več mesecev trajajoči lanskoletni poletno-jesenski polemiki v *Pogledih*¹ in je zdaj prišlo do "nelagodnega stanja", ko se nihče od nevpletenih ne želi oglasiti, saj bi ga takoj razvrstili na eno ali drugo stran,

sem sklenil knjigo prebrati in zapisati svoje pomisleke ter tako presekat gordijski voz.

Skoraj štiristo strani dolgo delo je razdeljeno na tri glavna poglavja, od katerih ima vsako poglavje posebej oštevilčene opombe. Če bi sklepali zgolj iz naslova, bi bili presenečeni, da je kar precej strani knjige, če ne celo polovica, namenjena teoriji in dogajanju pred prvo polovico 19. stoletja, ki naj bi sicer bilo jedro Kosijeve raziskave.

Kosijevo razumevanje zgodovine sodobnih narodov in nacionalnih gibanj je takšno, da je zanj narod moderen pojav (str. 2). Teoretiziranju je posvečeno nato v nadaljevanju precej strani oz. celotno podpoglavje, v katerem avtor na dolgo in na široko v glavnem obrazloži tako imenovano "modernistično" paradigmo, ki zagovarja že prej napisano tezo. Temu je treba nujno dodati, da je ta modernistični tabor heterogen in da so npr. teze Benedicta Andersona uperjene proti Ernestu Gellnerju itd. Avtor sicer navaja oba. Težava seveda nastane tedaj, ko modernisti in njihovi zagovorniki trdijo, da je "njihova pot" edina pravilna. Sam se bolj nagibam k razmišljanju Umuta Özkirimlija, ki pravi, da splošna teorija nacionalizma ni mogoča, kajti nacionalizmi so sposobni zaobjeti več oblik (zgodovinsko, družbeno in politično) in so se rojevali v različnih zgodovinskih obdobjih ter se vzpostavljali v raznovrstne oblike, pri

čemmer so bili odvisni od zgodovinskih okoliščin. Kot namreč pravi Craig Calhoun, potrebujemo več teorij, če želimo zaobjeti nacionalizem v vsej njegovi kompleksnosti. Ne more obstajati samo en nacionalizem.² Ali še z drugimi besedami: "Nacionalisti ne morejo ustvariti naroda ex nihilo in narodi tudi ne nastanejo vedno povsem po njihovi volji, kot dokazujeta nastanek angleške in kastilske nacije, ki se imata za to prej zahvaliti državni centralizaciji, vojnām in kulturni homogenizaciji, kot pa kakemu manifestnemu nacionalističnemu gibanju."³ Ivo Banac meni, "da mora ideologija, če naj bo sprejeta, izhajati iz realnosti. Nacionalizem se lahko poskuša ukvarjati s pogoji zatiranja svoje skupine, ne more pa jih proizvesti."⁴ Tako si najbrž Matija Majar Ziljski ni izmišljal, ko je zapisal, da "smo vsi in povsod siromaki, kjerkoli se oglasimo, je nas premalo, karkoli rečemo, nam besedo lahko poderó..." (str. 214). Vključimo lahko še Patricka Gearyja, ki poudarja modernost narodov, a vendarle pravi: "Obenem pa bi bilo vendarle nesmiselno trditi, da bi bilo te skupnosti - ker so v nekem smislu 'zamišljene' - treba trivializirati ali namigovati na to, da je 'zamišljeno' sinonimno z 'imaginarnim' ali 'nepomembnim'. Prvič, medtem ko je za določene današnje oblike nacionalnih držav, ki so etnično utemeljene, vsekakor mogoče reči,

da svoj nastanek dolgujejo prizadevanjem romantikov in nacionalistov devetnajstega stoletja, pa to še ne pomeni, da drugačne vrste zamišljenih narodov niso obstajale že v preteklosti - oblike, ki so bile, čeprav različne, enako močne kot oblike našega sodobnega sveta. Raziskovalci, politiki in pesniki devetnajstega stoletja si preteklosti niso preprosto izmislili, črpali so iz poprejšnjih tradicij, pisnih virov, legend in verovanj [...] Drugič, četudi so te skupnosti na neki način zamišljene, pa so zelo realne in zelo vplivne: vsi pomembni zgodovinski fenomeni - od religioznega ekstremizma do politične ideologije - so v nekem smislu psihološki in duševni; in psihološki fenomeni so z izjemo kuge po vsej verjetnosti pobili več ljudi kakor kateri koli drugi."⁵

Zanimiva je Kosijeva predstavitev teorije Miroslava Hrocha ter njegovih faz A, B in C. Ker Hroch kljub modernosti naroda predvideva, da je nekaj vseeno obstajalo že pred njim, Kosi zapiše: "Verjetno ni treba še enkrat posebej ponavljati in utemeljevati, zakaj menimo, da je takšen pogled na oblikovanje modernih narodov zgrešen" (str. 73). No, to pa Kosiju ni preprečilo, da ne bi na koncu svoje knjige delal po Hrochovih fazah A in B (str. 234-235). Če nadaljujem s Kosijevim razmišljanjem: "Še več, če bi držala Hrochova interpretacija, potem ne bi bilo mogoče racionalno

pojasniti, zakaj je nastalo in se oblikovalo prav slovensko nacionalno gibanje, in ne na primer kranjsko ali ilirsko, ko pa bi lahko iz faze A izbrskali tudi takšna razmišljanja in opise, ki bi jih bilo zlahka mogoče razumeti na način, kot da opisujejo kranjsko oziroma ilirsko nacionalnost." (Str. 74.) Zadevo pojasnjuje prav tisto, kar Hroch predvideva o "spečih narodih". Ker je identiteta, ki se je opirala na tradicijo slovenskega knjižnega jezika, že obstajala in bila tako močna, da je ni bilo moč zavreči in sprejeti "tuje". "Razvoja slovenskega knjižnega jezika, kakor je bil načrtan v osrednji Sloveniji v tridesetih letih devetnajstega stoletja, ni mogla odvrniti od organske življenjske smeri niti ilirska epizoda zlasti štajerskih in koroških izobražencev (Vraz in drugi), ki so si zaradi narodne ogroženosti na obrobju izsanjali vizijo varnosti v okrilju kulturne, jezikovne in nemara tudi državne skupnosti drugih, številnejših slovenskih narodov."⁶

Kosi se v knjigi razumljivo ukvarja tudi z vprašanjem slovenskega jezika. "To sklepanje je izpeljano iz dveh premis: (1) od (zgodnjega) srednjega veka naprej lahko sledimo neprekinjeni navzočnosti in razvoju slovenskega jezika; (2) slovenski jezik je transhistorični in objektivni atribut slovenske etničnosti. Druga premisa ne zdrži resne presoje. O oblikah in načinih družbenosti, značilnih na

živeče na tako imenovanem slovenskem etničnem ozemlju v obdobjih pred začetkom procesa oblikovanja moderne slovenskega naroda v 19. stoletju, ni mogoče sklepati na podlagi jezikoslovnih ugotovitev o kontinuiteti slovenskega jezika. Preprosteje rečeno, popolnoma neutemeljeno je označevati določeno prebivalstvo kot etnično slovensko že zgolj zato, ker je govorilo slovenski jezik oziroma njegove narečne različice. K temu vprašanju se bomo še vrnili. Obenem je mogoče pokazati, da tudi prva premisa ni popolnoma neproblematična." (Str. 28.) In dalje na str. 42: "Opis kontinuitete slovenskega jezika namreč izpričuje zgolj in samo kontinuiteto slovenskega jezika - in nič več. Ideološka formulacija, da je prav jezik objektivni atribut posameznikove narodne pripadnosti, je namreč, kot smo že videli, vzklila v nedrjih srednjeevropskih nacionalnih gibanj šele v 19. stoletju. Slovensko nacionalno gibanje ni bilo pri tem nobena izjema. Ideja o tem, kaj je slovenski jezik, katero prebivalstvo zajema, in predvsem, do kod se razprostira ozemlje slovenske poselitve, ki se je v svojih "prednacionalnih" koncepcijah sprva pojavila pri Linhartu in Kopitarju, je bila dokončno izoblikovana in vizualno predstavljena šele na Kozlerjevem zemljevidu iz leta 1853. Z odlokom o izdajanju državnega zakonika v slovenščini (4. marec 1849) pa

je prvič prišlo do "uradnega" priznanja s strani oblasti oziroma cesarja, da na jugu Avstrije živi skupnost, ki uporablja poseben, slovenski jezik."

Po mojem mnenju je tukaj Kosi zašel na spolzek in zelo tanek led. Ukvarjati se z zgodovino jezika ter ne biti jezikoslovec in ne poznati literature za to področje (npr. Anton Breznik o ohranjanju knjižnega izročila v prevodih Svetega pisma⁷, dela že prej citirane Brede Pogorelec itd.) in polemizirati, ali kontinuiteta je ali je ni, zna biti vsekakor zelo problematično. Tudi zadnji citat o tem, katero prebivalstvo zajema slovenski jezik, in navezava šele na Linhart, Kopitarja in Kozlerja, ne držita. Po mojem skromnem znanju sta premik storila že Trubar v svojih pismih⁸ in Bohorič, ki je v uvodu svoje slovnice *Arcticae horulae* iz 1584 jasno zapisal, da je delo namenjeno "sinovom Štajerske, Koroške in Kranjske".⁹ Oziroma v Toporišičevem prevodu: "Do vas pa, plemeniti mladeniči, to je do svetlih veljakov Štajerske, Koroške in Kranjske ter vsega viteškega rodu sinov, se obračam, Vam, pravim, in Vašim ljudem posvečam svoje delce".¹⁰ Na drugi strani knjige pa je avtor natisnil grbe vseh treh že prej omenjenih dežel. Bohoriča so v prirejeni obliki, a vendar z nespremenjenimi bistvenimi pogledi izdajali tudi še kasneje, npr. leta 1715 in 1758. Prvič na Kranjskem,

drugič na Koroškem, se pravi ne v eni sami deželi. Kar se tiče uradnega priznanja slovenščine, pa naslednje: Mar niso patentov Marije Terezije in Jožefa II. prevajali v slovenski jezik že sredi 18. stoletja, mar to ni dovolj uradno priznanje, da na "jugu Avstrije živi skupnost, ki uporablja poseben, slovenski jezik"? Pri zemljevidu pa Kosi ne upošteva zemljevida, ki so ga uporabljali za razmejitve dieceze sekovske in lavantinske škofije, prva naj bi bila za nemško in druga za slovensko govoreče. "Ob teh namerah je lavantinski škof Jožef Anton grof Auersperg leta 1782 pripravil dokumentacijo za razmejitve. Ta vsebuje tudi obsežne statistične podatke, ki premorejo dovolj natančne informacije o jezikovni pripadnosti vernikov po farah in celo dva barvna zemljevida, ki sta prvi primer ugotovljene in vrisane jezikovne meje na Štajerskem."¹¹

Ko avtor razglablja o Trubarju, se preprosto preveč trudi dokazovati "svojo" teorijo, kjer prihaja navzkriž s svojim pisanjem in pomanjkanjem kritične presoje. "V že omenjenem delu *Ko še nismo bili Slovenci in Slovenke: Novoveške etnične identitete pred slovensko narodno zavestjo* je tako Gorazd Makarovič pokazal, da je Primož Trubar, ki sebe nikoli ni imenoval Slovenca, z imenom Slovenci naslavljal 'ljudi različnih narečij in govorov, ki naj bi razumeli in naj bi znali brati

njegov knjižni jezik'" (str. 44). Da se Trubar ni nikoli imenoval za Slovenca, ne drži. Na to je opozoril že Igor Grdina.¹² Drugi del stavka pa pomeni, da se je Trubar označil za Slovenca že samo s tem dejstvom, da je pisal v slovenskem jeziku. Iz zbornika *Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja*, ki so ga izdali na ZRC SAZU leta 2011, je Kosi vzel vsega en prispevek, in še ta je bil naveden zgolj v vsebinski opombi. Vanj se sploh ni poglobil. Popolnoma (ne)razumljivo, saj je v njem ogromno dejstev, ki Kosijeve teze izpodbijajo. Tako avtor sploh ne omenja Trubarjevega razlikovanja slovenskih in nemških maš v Ljubljani, po katerih je slovenske maše identificiral z otroki in ljudstvom, nemške pa z gospodi, meščanstvom in rokodelci.¹³ Ali pa misli o konstituiranju "Cerkve Božje slovenskega jezika", o "našem jeziku", "našem ljudstvu", "mi Slovenci" itd., ki kažejo na neko zamišljeno skupnost. Ali pa Trubarjeve uporabe besedne zveze "slovenske dežele" ali celo v ednini "slovenska dežela". Vsekakor se je Trubarjev ogromni vpliv kazal tudi kasneje. Janez Rotar je tako v svoji knjigi *Trubar in južni Slovani* objavil seznam del iz 17. in 18. stoletja, v katerih se pojavljajo imena slovenski, kranjski, kranjski in slovenski, kranjski ali slovenski.¹⁴ Iz tega je izpeljal

naslednje ugotovitve (citiral bom samo prve štiri): "1. Tudi katoliški pisci 17. stoletja se obračajo k svojim bralcem z nagovorom *Lubi Slovenci, Kranjci inu Slovenci, Kranjci ali Slovenci* in s tem izražajo namero in zavest, da pišejo za tiste, katerih materinščina je slovenski jezik oziroma poznajo le slovenščino. 2. Opozarjajo na "pomenkanje takeh bukev" tako v 17. kot v 18. stoletju (Svetokriški, Hasl, Gutsman). 3. Zavedajo se narečnih različnosti in se v soočanju s pisnimi značilnostmi slovenščine kranjskih avtorjev vendarle ne odpovedujejo značilnostim svoje govorice, ki je pa ne vsiljujejo drugim, ali kakor piše Svetokriški: 'Nobene besede ne bom zaznamoval, ali se ima hitru ali počasi zreči, temuč sledni po navadi svoje dežele bo govoril, jest pak bom pisal, kakor so Slovenci pisali'; kakor Svetokriški opozarja na svoj 'vipavski slovenski', tudi Hasl izjavlja, da je njegova govorica "celanski slovenski"; Basar prav tako ve, da obstaja 'velik razložik mej ludm y slovenskiha jezika'. 4. Zunajkranjski pisci priznavajo usmerjevalno moč in naravo slovenščine kranjskih piscev (Svetokriški, Basar, Hasl), kranjski pisatelji pa poudarjajo veljavo svoje tradicije in opozarjajo celo na svojo ožjo narečno naravo. Težnja k regionalizaciji oziroma uveljavljanju lastnega narečja se torej zravna s težnjo po upoštevanju tradicije (Svetokriški piše,

'kakor so Slovenci pisali'); tako ravnaajo zavoljo tega, ker namenjajo knjige vsem Slovincem, čemur se nihče od piscev 17. in 18. stoletja ne odreka oziroma se ne zamejuje le v okvire svoje ožje deželne pripadnosti. Zaradi tega ob deželnem imenu dodajajo ime Slovenci, kar je hkrati izraz njihove zavesti o pripadnosti in o zgodovinski povezanosti slovenskih dežel prav v skupnem jeziku."¹⁵

Po eni strani je Trubarja pri vzpostavi knjižnega jezika gnala zgolj in samo vera (str. 132), po drugi strani pa je po Andersonu logika kapitalizma takšna, da je do zasičenosti trga pismene Evrope (v latinščini seveda) prišlo že v 150 letih po izumu tiska. "S tem, ko je bil latinski trg zapolnjen, pa se je bilo treba, po logiki kapitalizma, usmeriti k potencialno ogromnim trgov enojezičnih množic, saj so tako tedaj kot danes ljudje večinoma govorili en sam jezik." (Str. 53.) V teoriji sta teorija in praksa isto, v praksi pa seveda ne (vedno).

Tudi v nadaljevanju je avtor neprepričljiv. Poudarjanje razlik v pisanju slovenskega jezika na Koroškem, Kranjskem in Štajerskem od recimo srede 18. stoletja dalje vzbudi pri bralcu prepričanje, da je šlo za ogromne razlike neprepoznavnih razsežnosti. Po drugi strani pa je dejstvo, da je npr. Ožbalt Gutsman vpeljeval koroške posebnosti v kranjsko knjižno tradicijo ne zaradi razlikovanja, ampak zaradi

tega, da bi jezik razumeli "ne le koroški Slovenci, ampak tudi Štajerci in Kranjci (iz predgovora v *Kristjanske resnice 1777*)".¹⁶ Preko deželnih meja je namreč segala tudi cerkvenoupravna razdelitev škofij in nagovarjanje množic vernikov ne bi bilo mogoče, če ti ne bi razumeli poslanih duhovnikov (tukaj je zelo pomembna vloga kapucinov), kranjske knjige pa so uporabljali proti koncu 18. stoletja tudi v goriškem in celjskem okrožju.¹⁷

Problematične se mi zdijo še Kosijeve trditve, da je bilo podložniško prebivalstvo brez deželne, morda celo brez jezikovne zavesti (str. 21, 64-65) in da je to popravila šele šolska reforma Marije Terezije. Ljudje se morajo z nečim poistovetiti in se tako ločiti od drugih. Seveda pisnih virov za nižje sloje nimamo. Lahko pa potegnemo nekaj zelo logičnih sklepov. V stiški cerkvi so npr. na stropu pod korom grbi. In grbi dežele/plemiških družin so ravno dovolj zgovoren primer poistovetenja. Če podložniki že niso znali brati in pisati, so zagotovo prepoznali grb dežele, v kateri so živeli, in kaj ta grb pomeni. Za jezikovno zavest lahko ravno tako sklepamo, da je pri preprostih ljudeh obstajala. Če je npr. kak romar govoril samo slovenski jezik, je vedel, do kod še lahko gre na romanje, da bo se tam znašel, in da bo, če bo šel npr. v Mariazell, to bistveno težje. Ali se udeleženci Škofjeloškega pasijona

niso nikoli vprašali, zakaj le-ta poteka v slovenskem jeziku in ne v nemškem? Ali se kdo, ki ni znal slovenskega jezika, ni nikoli vprašal, zakaj ne razume te procesije na veliki petek? Janez Gregor Dolničar je namreč nekaj desetletij prej (1684) ob opisovanju svoje poroke na Ajmanovem gradu blizu Škofje Loke zapisal, da je imel duhovnik govor v nemščini, torej to zanj ni bilo samoumevno in je bilo odvisno od župnikove izbire glede na to, koga nagovarja. Plemeniti gospod je očitno pričakoval nagovor v drugem jeziku (slovenski, morda celo italijanski). Z izbiro nemščine je duhovnik izkazal plemenitima mladoporočencema in njunim gostom čast ter jih tako implicitno priznal za pripadnika višjega sloja prebivalcev, prav tako pa je to zanj hkrati priložnost, da jim dokaže, da je tudi sam na dovolj visoki ravni, da lahko občuje v "visoki družbi". "Sodim, da je bila izbira jezika pomembna kombinacija obojega, dogodka in družbenega položaja udeležencev dogodka. Slovenščina je bila okoli leta 1600 morda res mednarodno uveljavljen jezik, kakor menijo nekateri, toda očitno ne dovolj, da bi jo župnik malega kranjskega mesteca uporabil v nagovoru ženinu, po etničnem izvoru Slovencu, in nevesti iz družine sicer italijanskega porekla, ki pa je že nekaj desetletij prebivala v istem malem mestecu."¹⁸ Za identifikacijo

svoje "zamišljene skupnosti" so potrebni "drugi", in tukaj jih je moč z lahkoto najti.

Tudi nekatere Kosijeve sodbe so neumestne. "Jasno je tudi, da Kopitarjevih znanstvenih prizadevanj ni spodbujala nacionalna gorečnost, ko je bil vendar ta navdušeni avstrosлавist zvest podložnik avstrijskega cesarja, ki ga je za svojo lojalnost navsezadnje tudi nagradil z visokim uradniškim položajem." (Str. 199.) Koliko zvestih podložnikov avstrijskega cesarstva se je kasneje zvrstilo, pa to ni bila ovira za njihovo slovenskost. Tudi Matija Majar Ziljski namreč v *Kaj Slovenci terjamo?* jasno zapiše, da z zahtevami "ostanemo prej in potlej verni narod svojega cesarja". (str. 214). Ali pa naslednje trditve: "Dejstvo, da Novic [Kmetijske in rokodelske novice – op. T. I.] niso brali zgolj na Kranjskem, je bilo seveda v posredni zvezi tako z uveljavljanjem Kopitarjeve jezikoslovne teze o enem in enotnem slovanskem jeziku na področju Notranje Avstrije in nekaterih predelov sosednjih pokrajin kot z od tod izhajajočimi uspešnimi predmarčnimi prizadevanji za poenotenje slovenskega knjižnega jezika, s katerimi smo se podrobneje seznanili v prejšnjem poglavju". (Str. 305.) Dejstvo je povezano s tem, da so tudi drugje Novice razumeli, oziroma so razumeli jezik, v katerem so bile napisane, in ker drugih v slovenskem jeziku ni bilo, so seveda lahko prebirali samo njih.

Najboljši del knjige je sicer tisti, kjer Kosi dela po Hrochovih fazah A in B ter analizira zapise v *Novicah*. Kljub temu je ta del gledano na obseg knjige v manjšini, kar je vsaj mene presenetilo. Zdelo bi se mi smotrno ravno temu delu posvetiti večino pozornosti. Menim namreč, da je Kosi odgriznil več, kot je lahko prebavil. Te, neke vrste sinteze, ki jo je poizkusil narediti, se v tako rani mladosti preprosto ne da narediti. Zadeva se naredi, ko si v letih, ko si zaobjel že vso oziroma večino možne literature in virov. Dejstvo je, da dlje kot raziskuješ, več knjig in virov vsrkaš in potem lahko narediš pregled. Tako je tudi Peter Vodopivec napisal svoje delo *Od Pohlinove slovnice do samostojne države v zrelih letih* in ne kot svoj prvenec ali pa doktorsko disertacijo. Če primerjamo teze/argumente npr. Staneta Grande¹⁹, potem ugotovimo, da je ogromno gradiva, ki ga Kosi bodisi ni želel zaobjeti, ker preprosto ne potrjuje njegovih tez, bodisi se mu je preprosto izognil. Vendar če je že želel dokazati svoj prav, bi se moral z dejstvi in argumenti ostalih zgodovinarjev spoprijeti in jih, če je to dovolj dobro utemeljeno, zavreči, enega po enega. Zdaj smo pa v fazi, kjer lahko ima bralec zopet več vprašanj kot odgovorov.

Za konec pa še vsakomur v razmislek. Bredi Pogorelec je poljski jezikoslovec Jerzy Kuryłowicz ob neki konzultaciji

dejal: "Veste, če se pri raziskovanju pokaže, da teorija ne ustreza gradivu, torej praksi, je treba obvezno spremeniti teorijo".²⁰ Če se tega ne bomo držali, bodo zanamci ali sodobniki o nas sodili tako kot o Jerneju K.: "V tistih primerih pa, ko se dejstva niso ujemala z vnaprejšnjo predstavo, je očitno obveljalo, da je to lahko slabo kvečjemu za dejstva." (Str. 167.)

Tomaž Ivešić

1. Citiram glede na spletne objave: Igor Grdina, Zamišljena nezgodovina, Pogledi, 8. julij 2014, <http://www.pogledi.si/knjiga/zamisljena-nezgodovina>; Jernej Kosi, O zgodovinskih virih in njihovi interpretaciji, Pogledi, 9. julij 2014, <http://www.pogledi.si/knjiga/zamisljena-nezgodovina>; Igor Grdina, Jerneju Kosiju v spominsko knjigo, Pogledi, 14. avgust 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/jerneju-kosiju-v-spominsko-knjigo>; Rok Stergar, O teorijah zarote Igorja Grdine, Pogledi, 15. avgust 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/o-teorijah-zarote-igorja-grdine>; Igor Grdina, Praksa subvencio-nistične skupnosti, Pogledi, 26. september 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/o-teorijah-zarote-igorja-grdine>; Rok Stergar, Erare humanum est, perseverare autem diabolicum, Pogledi, 8. oktober 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/errare-humanum-est-perseverare-autem-diabolicum>; Igor Grdina, Homo novus v polemiki, Pogledi, 17. 11. 2014, <http://www.pogledi.si/pisma-bralcev/homo-novus-v-polemiki>.
2. Damjan Mandelc, Na mejah nacije: Teorije in prakse nacionalizma, Založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2011, str. 92-93 (dalje: D. Mandelc, Na mejah nacije).
3. Študije o etnonacionalizmu, ur. Rudi Rizman, Krt, Ljubljana 1991, str. 20-21.
4. D. Mandelc, Na mejah nacije, str. 87.
5. Ibid, str. 86-87.
6. Breda Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: jezikovni

spisi I, ur. Kozma Ahačič, ZRC SAZU, Ljubljana 2011, str. 80 (dalje: B. Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika).

7. Anton Breznik, Jezikoslovne razprave, ur. Jože Toporišič, Slovenska matica, Ljubljana 1982, str. 27-54.
8. Kozma Ahačič, Nekaj vidikov umeščanja slovenščine v evropski jezikovni prostor 16. stoletja: od uporabnosti slovenskega jezika do latinskih tujk, v: Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, ur. Kozma Ahačič in Petra Testen, ZRC SAZU, Ljubljana, str. 110.
9. B. Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika, str. 91.
10. Adam Bohorič, Arcticae horulae succisivae = Zimske urice proste, Založba Obzorja, Maribor 1987, str. 21-22.
11. Stane Granda, "Iz jezikovne skupnosti v politični narod", v: Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, ur. Kozma Ahačič in Petra Testen, ZRC SAZU, Ljubljana, str. 217 (dalje: S. Granda, Iz jezikovne skupnosti v politični narod).
12. Igor Grdina, Zamišljena nezgodovina, Pogledi, 8. julij 2014, <http://www.pogledi.si/knjiga/zamisljena-nezgodovina>.
13. Janko Kos, Slovenstvo kot vprašanje istovetnosti in razlike, v: Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, ur. Kozma Ahačič in Petra Testen, ZRC SAZU, Ljubljana, str. 32-33.
14. Janez Rotar, Trubar in južni Slovani, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1988, str. 352-357.
15. Ibid, str. 358.
16. B. Pogorelec, Zgodovina slovenskega knjižnega jezika, str. 48.
17. Ibid., str. 49.
18. Marko Štuhec, Besede, ravnanja in stvari: Plemstvo na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja, Slovenska matica, Ljubljana 2009, str. 276.
19. S. Granda, Iz jezikovne skupnosti v politični narod, str. 215-262.
20. Breda Pogorelec, "Črni optimizem", v: Pričevanja, december 1984: iz lastnih korenin: avtobiografski eseji, zvezek II, ur. Franček Bohanec, Partizanska knjiga, Ljubljana 1984, str. 206.

RAZMIŠLJANJE O TRILOGIJI HOBIT

Z izidom zadnjega dela trilogije Hobita se je zaključilo "holivudsko" popotovanje po Tolkienovem Srednjem svetu. Zadnji del trilogije je sprva nosil isti naslov kot knjižni izvirnik, *Tja in spet nazaj*, a se je kasneje preimenoval v *Bitko petih vojsk*. Upravičeno? Z vidika izvirnika najbrž ne. Medtem ko v zadnjem filmu bitka zavzema osrednje mesto, ji pisatelj v knjigi posveti le pičlih nekaj strani, nato pa se Bilbo onesvesti in pride k sebi šele po razpletu boja, kjer Tolkien nadaljuje svojo zgodbo.

RAZVLEČENO IN ŽE VIDENO

Kar se tiče igralske zasedbe Hobita, je ta dokaj podobna tisti iz Gospodarja prstanov.